

Splitska dječja književnost: nekoliko impresija kao poticaj za razgovor (na marginama knjige „More vedrine”¹ i splitskih dječjih časopisa)

Ivan J. Bošković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

boskovic@ffst.hr

Sažetak

Cijela dječja književnost ustrajno je gradila i dograđivala svoj svijet. Dječji svijet ne poznaje lokalne, regionalne i nacionalne granice. Zadržavajući svoje posebnosti, dječja poezija ili proza posvuda govori razumljivim jezikom djeteta i djetinjstva. Posvuda su njezina obzorja satkana od igre, vedrine i bezbrižnosti; *sunčeva livada djetinjstva* posvuda mami vedar osmijeh na lice, potiče na igru i otkrivanje i uvijek je nesputan i maštovit izraz dječjega bića.

Bogatstvo (splitskog) dječjeg svijeta ogleda se u bogatim leksičkim izvorima: jednima je to književni standard, drugima pak čakavski idiom, a sresti se može i stihove s primjesama lokalnih govora, bilo na podlozi standardnoga motivskog repertoara bilo pak njegova proširenja i obogaćenja ovdašnjim fenomenima i posebnostima.

Iako je pjesma od najranijih dana sastavni dio dječjega svijeta, dječja je poezija kasno stekla dignitet autentičnoga književnog žanra. Nepriznata i nedovoljno cijenjena, doživljavana je samo kao rezervat stvaralaštva za djecu koji *namijenjenost* i *prilagođenost* ne može izdržati (a po mišljenju nekih niti biti predmet) kriterije ozbiljne kritičke/znanstvene provjere.

Unatoč tomu, dječja je poezija tijekom vremena razvila raznovrstan repertoar tema i motiva, ali i svoj osebujni pjesnički/umjetnički izraz. Oslobađajući se krutih stega pedagogije i didaktike – koje su u jednom vremenu zaprijetile uništiti svaki čar kreativnosti i nesputanosti dječjeg svijeta – bilo u dosluhu s duhom vremena ili odmakom od njega, dječja je poezija, uostalom kao i cijela dječja književnost, ustrajno gradila i dograđivala svoj svijet. Različit od svijeta odraslih kako bogatstvom tematsko-motivskih sadržaja, tako i bogatstvom pjesničkog jezika, slika, oblika, ritmova i mijena pjesničkog izraza, svijet dječje poezije s vremenom je sve više izrastao u reljefnu i postojanu književnu sliku s imenima i djelima koja mogu izdržati (i izdržavaju) najjača kritička mjerila i tako potvrđujući svoj književni značaj

1

More vedrine: izbor pjesama za djecu / uredili Drago Maršić...[et al.]. Split: Naklada Bošković, 2004.

Poznato je da dječji svijet ne poznaje lokalne, regionalne i nacionalne granice. Ako jest poezija, odnosno umjetnost, zadržavajući svoje posebnosti, dječja pjesma posvuda govori razumljivim jezikom djeteta i djetinjstva; posvuda su njezina obzorja satkana od igre, vedrine i bezbrižnosti; *sunčeva livada djetinjstva* posvuda mami vedar osmijeh na lice, potiče na igru i otkrivanje i uvijek je nesputan i maštovit izraz dječjega bića.

Iako time određena, hrvatska dječja poezija razvila je i neke svoje posebnosti. Riječ je o pjesništvu na dijalektima – čakavskome i kajkavskome – koji daju “*zavičajnu obojenost suvremenoj dječjoj poeziji na književnom jeziku*”, među kojima je i “*izvanrednih ostvarenja*” koja mogu “*pretendirati i na trajniji život*”..

Slične se misli mogu primijeniti i na regionalno/zavičajno dječje pjesništvo; obogaćujući i proširujući repertoar dječjeg pjesništva, ono u njega unosi zvukove, ritmove i stileme umjetničke (zavičajne) djetinje riječi i nije samo osvježanje, nego – ponajboljim ostvarenjima – i istinsko bogatstvo dječjeg svijeta i dječje poezije, čemu je dokaz i izbor iz dječjeg pjesništva *četrdesetorice* splitskih pjesnika. Riječ je o autorima koji su dubokim nitima pjesničke i životne sudbine vezani uz Split, bilo da su se u njemu rodili, školovali ili živjeli (žive), ili su pak u njemu našli svoju kreativnu mjeru, od najstarijeg Rikarda Katalinića Jeretova, popularnog *Barba Rike*, do najmlađe Olje Savićević-Ivančević, pjesnikinje vedrih slika i živahnih ritmova, prpošnog smijeha i nesputane radosti. A tu je cijeli niz imena vrijednih odziva i postojana mjesta (i) u dječjoj čitalačkoj geografiji: Benzon, Adamić, Martić, Rako-Radić, Barada, Rošin, Fiamengo, Žigo, Kalilić, Penović...

Neka od navedenih *splitskih imena* već su stekla glas istinskih dječjih pjesnika, poznata su i književno značajna; neka su se pak uspjela izboriti i za mjesto u dječjim čitankama i izborima, dok neka, nažalost, nisu uspjela premostiti granice zavičajnog/lokalnog (književnog) obzorja. Iako bez većih proplamsaja i pjesničkih uzleta, stihovi kojima ispunjaju stranice dječjih listova, školskih glasila i novinskih priloga ne daju za pravo da ih imenujemo tek *usputnicima* dječjeg pjesništva.

Bogatstvo (splitskog) dječjeg svijeta ogleda se i u bogatim leksičkim izvorima: jednima je to književni standard, drugima pak čakavski idiom, a mogu se sresti i stihovi s primjesama lokalnih govora, bilo na podlozi standardnoga motivskog repertoara bilo pak njegova proširenja i obogaćenja ovdašnjim fenomenima i posebnostima.

Sve se to može pratiti i u dječjim listovima i časopisima koji su izlazili u Splitu. Uz **Bosiljak, Smilje i Bršljan**, splitskim časopisima pripada značajno mjesto.

U Splitu je izlazilo nekoliko dječjih časopisa i listova: *Mladi stražar*, *Dječje novine* i *Novo doba (za djecu)*, a popisu bi se mogli pridružiti list *Napred* (1939.), izdanje za dan dječje radosti (*Dječja radost*, 1958.), zatim list mladih *Gdje* (1969.) izdavačkog centra “Marko Marulić” te omladinski časopis *Stvarnost* (1952.). Posebno mjesto među splitskim dječjim časopisima i listovima pripada dvjema serijama *Oblutka*.

Časopis *Mladi stražar* pojavio se u Splitu 1929. godine kao glasilo podmlatka Jadranske straže, a u redakciji Rikarda Katalinića Jeretova i Ive Lahmana.

Časopis je izlazio od 1929. do 1932., po deset brojeva u svakom godištu, naizmjenice

latinicom i ćirilicom, ijekavicom i ekavicom, a okupio je – uostalom kao i organizacija koja ga je tiskala – značajan broj imena kulturnoga života, ne samo iz Splita i Dalmacije, nego i iz ostalih krajeva. Kako bi namaknulo sredstva za tiskanje, uredništvo je imalo ugovor s pojedinim tvrtkama, a tiskalo je i razne školske potrepštine s logotipom časopisa i organizacije.

Svaki broj *Mladog stražara* obuhvaćao je 20 stranica, preglednog sadržaja i s ustaljenim rubrikama: *Priče i događaje*, *Pjesme*, *Šale i pouke*, *Iz našeg podmlatka* i *Upoznaj ljepote svoje domovine*.

Prvi broj uredili su Rikard Katalinić Jeretov i Ivo Lahman, a drugi i treći broj Lahmana je zamijenio Viktor Car Emin, jedan od istaknutijih književnih suradnika koji je u časopisu objavio tri pripovijetke pod svojim imenom, pod pseudonimom Barba Šime tiskao je sedam pripovijetki, a dvije pod pseudonimom Lujo Dorčić.

U *Mladom stražaru* javljali su se: Rikard Katalinić Jeretov, Jos(ip) A. Kraljić, Brlić-Mažuranić, R(udolf) B. Maldini, Krsto Mihotić, Ivo Kozarčanin, Vladimir Nazor, Josip Milaković, Svetolik Milosavljević, Božo Lovrić, Gabriel Cvitan, svi više puta.

Prvi broj časopisa *Dječje novine* izišao je 22. prosinca 1933., a posljednji od osam brojeva 16. siječnja 1934. godine. Urednik časopisa bio je Josip Korštek. Prema uvodniku, cilj je časopisa bio da djeca “u pisanim stvarima nađu divnog zrnja koje će im oplemeniti dušu, koje će u njima buditi smisao za plemenito i lijepo”.

Svaki broj imao je sadržaje raspoređene u sljedeće rubrike: *Priče*, *pjesme i događaji*; *Pismo malog Miška*; *Koješta o Jurici iz Barba Rikine torbice*; *Dječji radovi*; *Znate li, djeco*; *Događaji koji zanimaju djecu*; *Što sve možemo napraviti*; *Razbibriga*; *Dječja šala*.

Za vrijeme izlaženja časopis je objavio biografije J. Jovanovića Zmaja, R. Katalinića Jeretova i Ivane Brlić-Mažuranić, a značajnu je pozornost posvećivao dječjem literarnom stvaralaštvu u širokom tematskom rasponu, od intimnih trenutaka, do obitelji, škole, zavičaja i “domovinskog zajedništva”. Osim didaktičnog i moralističnog pjesništva, vidljivo je i nastojanje da se odmakne od dominantnih zadaća poezije u tom vremenu.

Časopis je pozornost posvećivao i prijevodnoj književnosti. Tako je Katalinić Jeretov preveo dosta pjesama (npr. *Slavuj i zvijezde*; *Grašak*, s francuskog; *Tigar*, s engleskog jezika); prevedene su i Ezopove basne *Miš i žaba* te *Ribar i oštriga*, a tiskana je i pripovijest *Pustolovine maloga Miška* u pet nastavaka.

Prvi broj *Novog doba* (za djecu) pojavio se 26. siječnja 1935. godine u Splitu, a nakon tri godine izlaženja, prestao je izlaziti 31. prosinca 1937. Kao prilog za djecu u dnevnom listu *Novo doba*, koji je uređivao Rikard Katalinić Jeretov, u prvome godištu tiskano je 49 brojeva, u drugome 50, a u trećemu 52 broja. Izlazio je svakih sedam dana, a uz Rikarda Katalinića Jeretova, tada najproduktivnije ime među piscima za djecu na ovim prostorima, te spisateljicu Verku Skurlu Ilijić, najveći broj pjesama, priča, prijevoda, pripovijetki i zagonetki objavila je Radojka Dvornik, tada učenica drugog razreda splitske realne gimnazije. Časopis/list imao je standardan raspored; osim književnih sastavaka imao je rubriku *Šjor Kleme*, zatim *Iz dnevnika zločestog Jurice*, rubriku koju

se može nazvati *Mladi graditelj/Uradi sam*, potom *Djeca pišu sama* te *Zabavni kutić* (zagonetke, rebusi, križaljke).

Uz književnost istaknutih imena (Jeretov, Škurla...), časopis je veliku pozornost posvećivao dječjem literarnom stvaralaštvu posebno splitskih škola. Cilj je bio da se djecu motivira na potragu za novim knjigama, na čitanje i pisanje/izražavanje.

U rubrici *Iz dnevnika zločestog Jurice*, djeci se prikazivao život njihova vršnjaka, prepun sitnih nestašluka i zavrzlama, koje nastoji sakriti. Urednička je nakana bila da pričanjem zgodica iz života maloga Jurice potaknu dijete na razmišljanje o posljedicama nesmotrenosti, nestašluka, nemarnosti i laži.

Rubrika *Mladi graditelj/Uradi sam* imala je za cilj pomoći djeci napraviti kakvu korisnu stvar, dok su u *Zabavnom kutiću* donošane križaljke, rebusi i zagonetke koje su djeca trebala rješavati.

Nulti broj *Oblutka* pojavljuje se u travnju 1985. kao prijedlog časopisa čiji prvi broj izlazi početkom školske godine, u rujnu. Prva je, a ujedno i stalna urednica Jadranka Čolović-Sviličić. Časopis objavljuje dnevnik *Slobodna Dalmacija*. Već u nultom broju postavljena je osnovna koncepcija časopisa. Izuzmemo li grafičke manjkavosti (u skladu s tehnološkim razvitkom) i početne teškoće u organizaciji, časopis dosljedno manifestira svoj temeljni karakter – edukativni na prvom i zabavni na drugom mjestu. U nultom broju i u prvoj godini objavljivanja, uz hrvatske autore javljaju se autori s područja bivše države, kao i nekolicina stranih autora. Proza je, u odnosu na poeziju, zastupljena znatno manje. Pjesmama su zastupljeni: Dragomir Brajković, Vojin Jelić, Mladen Bjažić, Jure Kaštelan, Giacomo Scotti, Bože Žigo, Pajo Kanižaj, Jakša Fiamengo; prozom: Lojze Kovačić.

Nakon prvoga godišta slijedi podulja stanka, a časopis je obnovljen gotovo dvadeset godina poslije, školske **2002./2003.** godine. Novo vrijeme unosi promjene u stare/stalne rubrike, a uz istu urednicu (**Jadranka Čolović-Sviličić**), časopis okuplja dio istih suradnika te angažira nove. Ideološki su sadržaji zamijenjeni sadržajima iz svjetske i nacionalne kulture s naglaskom na lokalne, mediteranske značajke. Prvi broj II. godišta ima sadržajnu strukturu koja nastavlja koncepciju iz osamdesetih godina te je, uz neznatne promjene, održava do prestanka izlaženja časopisa: *Uvodnik; Kraška ljepotica; Upoznajmo životinje; Tajne antičkog svijeta; Pročitajte; Izabrali smo za vas; Pouke o jeziku; Prilog za prvašice: Dobro došli u svijet slova; Izbor učeničkih radova; Oblutkova likovna radionica; Pjesnici za djecu; Priče iz moje ulice; Za mlade matematičare; Mikroracunala; Moje zanimanje; Nadina pričaonica* (tijekom I. godine *Ko pita ne skita* – savjeti o dječjim problemima); *Miškova glazbena radionica; Kako se postaje vrhunski sportaš; Enigmatika; Strip; Prepričano.*

Pouke o jeziku donose jezične zanimljivosti te objašnjavaju strane riječi, fraze i izraze (diletant, ad litteram, Danajski dar...). Iako se izravno ne tiče jezika, svakako je jezično zanimljivo pripovijedanje Ante Duplančića Lučanina u rubrici *Priče iz moje ulice* koje, evociranjem sjećanja na stare igre splitske djece, oživljavaju i zaboravljeni vokabular.

Oblutak je bio časopis za djecu po tematici regionalnoga karaktera, ali je strukturom i sadržajima bio usporediv s poznatijim i priznatijim dječjim časopisima. Iako se u njegovu sadržaju mogu primijetiti mjestimična ponavljanja, to je teško pripisati pomanjkanju maštovitosti ili neinventivnosti.

Oblutak prilično uspješno obuhvaća interese osnovnoškolaca svih uzrasta, a izborom sadržaja i pristupa vješto balansira između tradicijskih vrijednosti i zahtjeva modernog doba čuvajući tako integritet djeteta.

Splitska dječja književnost, kažimo u zaključku, značajna je stranica hrvatske dječje književnosti, prepoznatljiva i svojim posebnostima i svojim umjetničkim dosezima.